

491.82

N241

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

STANFORD UNIVERSITY

LIBRARIES

STACKS

OCT 27 1966

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књига XIV, св. 4-5.

БЕОГРАД, 1965.

САДРЖАЈ

	Страна
1) М. Стевановић, Неке лексичко-стилске разлике, а не језичке варијанте	195—226.
2) Р. Бошковић: Белешке етимолошке и граматичке . .	227—234.
3) М. Павловић: Посесивни генитив и присвојни придев	235—238.
4) М. Стевановић: Значење и функције генитивне синтагме с предлогом <i>од</i>	239—262.
5) Радоје Симић: Једна група зависно-упитних реченица	263—271.
6) Берислав М. Николић: Вукова Писменица и Мразовићева Славенска граматика	272—273.
7) А. Пецо: Два фонетска лика једне посуђенице	274—283.
8) Проф. Др Александар Ђ. Костић: Проблем српскохрватске медицинске терминологије	284—291.
9) Илија Павићевић: Још о геолошкој терминологији	292—299.
10) Језичке поуке	300—307.
11) Регистар	309—327.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник академик др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

ПОСЕСИВНИ ГЕНИТИВ И ПРИСВОЈНИ ПРИДЕВ

У најновијим бројевима наших дневних листова налази се на истакнутом месту тип наслова *Јеменска владина делегација доиштовала у Београд*. Комплексна одредничка група овога типа показује тенденцију ка устаљивању, замењујући генитивску одредницу припадности, *алжирска владина делегација*, *румунска владина делегација*. Структура посесивне синтагме замењује посесивну конструкцију типа *делегација јеменске владе*.

Оваква појава алтернативне употребе за појам припадности мора имати своје образложење, и треба да се прецизније одреди.

Прво питање које се поставља односи се на овакав синтаксички процес, на еквиваленцију два изражајна начина. Сам генитив није довољан за еквиваленцију посесивности: не може се рећи *што је кућа браћа* осим у опозитуму (*а не сестре*). Посесивност је најизразитија код типично присвојних придева, дакле — *што је браћов шешир*, у истој вредности дијалекатска варијанта — *што је браћинева кућа*, и сл. Припадност је у нешто мањем степену изражена код придева типа *браћски*, јер може значити пре „који припада браћи“, као одредничка карактеристика, и тиме прелази у семантичку зону суседну, али диференцирану за ознаку особине, дакле не за присвојност оних који могу поседовати, него за индиректну присвојност, која проистиче из инволвирано дате особности, дакле то би била карактеристика својствена у првом реду топонимима (*београдски*, *загребачки*; *сеоски*), па затим апелативима типа *асијалски* (интерферирање са *сијони*).

Природно је поставити питање зашто у првом реду тип *браћов*, *Иванов* може имати несумњиво прецизну посесивну вредност, а затим и тип *београдски*, и зашто генитив сам собом те вредности нема. Посесивност је тек секундарна генитивска валенција,

проистекла из значења порекла (генитивности). Али посесивност и генитивност нису истосмерне, него развијене по принципу *vice versa*. Оно што је из нечега потекло томе тек ретроградно припада: кад прекине везу припадности, кад се осамостали — припадност (више не директна и конкретна) остаје у потенцијалном односу филијације. Да пређе у право значење посесивности, генитив мора имати ону реализаторску и прецизну предикативску директрису, коју има прави присвојни придев. Права присвојност у придева је структурално дата, инволвирана у постпозиционој формацији: демонстративска вредност јавља се као предикатски одреднички форманс. То веома прецизно поткрепљује тезу В. Дорошевскога (у зборнику посвећеном А. Вајану, RES XL). Сам генитив обичних апелатива такву одредничку дезинанцију нема, и зато се не може рећи *кућа браћа*, већ мора добити диференцирајућу одредницу, иако ван лексичке структуре основне речи. Структуралном односу код присвојног придева синтаксички је потпуно паралелан однос синтаксичке одредљивости; код генитивски изражене посесивности то прима на себе синтагма, њена основна реч са својом предикатском одредницом, — дакле: *кућа мога браћа*, *кућа његове сестре*, *кућа њихових родитеља*, и сл. Ипак, рећи ће се, традиционална граматика нам даје примере самосталних посесивних генитива, и то као изузетке, у стиховима *Чардак Алексића*, *Кула Ђуришића*. Међутим такви примери нису изузеци, нити ограничени на стихове из народних песама. Генитив плурала је на своме месту као посесивна форма у примеру *шо су куће Пејровића*, или *кућа Пејровића* у значењу *кућа породице Пејровић*. У таквим случајевима није у питању генитив једине, него генитив множине, који се семантички идентификује са придевском формом, дакле — *Пејровића* = *Пејровићевих*. На тај начин семантичка идентификација уноси одређеност, управо преноси на *генитивне множине с посесивношћу* структуралну предикатску одредљивост придева узетог за антропонимску функцију.

Разуме се, психолошко-језички, а то значи и лексичко-семантички, опозитумска ситуација је изразито одређена, и један опозитум (нарочито у негацији) у суштини је одреднички елеменат. Тако се може рећи *шо је кућа браћа а не сестре*, или *шо је имање Марка а не Јанка*; обично је такав опозитум психолошко-језички ослоњен на пресумптивну одредницу (а не *браћа му Јанка*, тј.

„његовог брата“). Такође изразита наглашеност може имати значај датог одредничког елемента, као *џо је кућа њрија ње ља*, где та реч има вредност „правог пријатеља“; тако и *џо је дело јунака*, тј. *џо је дело њравог, великог јунака*.

Друга одредничка средства, дакле, а не само формална, могу прецизирати генитивску посесивност. Код форманса то бива структуралним срашћивањем; код стилистичког истицања — интензитетским прожимањем семантичке базе. У другим случајевима посебна реч — одредница у оквиру синтагме доноси генитивску поенту у основну реч синтагме, постаје њен предикат.

У синтагми прецизирана синтаксичка вредност посесивности постаје *равнојавни еквивалент* придевске посесивности, у првом реду придева типа *брајшов*, па тако и типа *Јовин*, *женин*, а другостепено и типа *београдски*. Тако се генитивска синтагма изразито јавља као посесивна синтагма, и типично се стилистички устаљавала у типу *делегација југословенске владе*, при чему је ужа посесивна синтагма у функцији генитивске одреднице у широј синтаксичко-синтагматској реализацији а према основној бази („делегација“). Отуда у почетку овога чланка истакнути пример није нормалан, није језички спонтан: у њему је посесивна синтагматска целина разбијена у две посебне придевске одреднице: *владина* — *јеменска*. Тиме је раскинут синтаксички условљен степености, хијерархијски однос: делегација припада влади, а влада је јеменске припадности. — Оваква тенденција има карактер манира. Таква појава, може се рећи, има аналогни ослонац у типу *југословенска — државна — репрезентација*, али ту је аналогија само привидни појав посебне вредности: „државна репрезентација“ означава устаљен израз, и више од тога — он означава посебну семантичку вредност, посебан појам, и семантички је полусложеница, иако још не и структурално.

Није, дакле, исто: *делегација Јеменске владе* и *владина јеменска делегација* — што би имало значење да је „јеменска делегација“ устаљен појам, и да она може бити сталан орган саме владе.

Да овде имамо уже усмерен манир, клише, показује то што у истом листу, у истој броју, на истој страни, у истом ступцу (ниже) имамо израз типа *њредседник градске скућиниине*, а не „градски скупштински председник“.

Манир почива на жељи да се инверзијом истакне *јеменски*, уместо да је нормално дат почетак психолошким субјектом („делегација“), који би био прецизиран генитивском посесивном одредницом („јеменске владе“). У таквим случајевима генитивска посесивност је боље индицирана, јер она допушта правилно реализовање семантичко-синтаксичког хијерахијскога степенастог односа, који се уништава претварањем генитивске синтагме у два посебна неусклађена адјектива.

М. Павловић